

Prima lezione di sociolinguistica

Gaetano Berruto (con la collaborazione di Elena Maria Pandolfi)
Editori Laterza, Bari, 2004. – 191 str.

Jedan od najcjenjenijih europskih sociolingvisti Gaetano Berruto autor je ovog manjeg sveučilišnog priručnika. Knjiga se sastoji od tri glavna poglavlja, nakon čega slijede bibliografija (str. 175–184) i pojmovno kazalo (str. 187–189). Početno poglavlje *I fatti sociolinguistici* (str. 3–42) uvodi čitatelja u problematiku univerzuma jezičnog ponašanja i općih sociolingvističkih pitanja. Drugo poglavlje *Come descrivere, analizzare e spiegare i fatti sociolinguistici* (str. 43–90) upućuje u temeljne pojmove i metode sociolingvističkog istraživanja. Posebna se važnost pridaje dimenzijama sociolingvističke varijacije, odnosno osima dijatopije, dijastratije, dijafazije i dijamezije. Pojedine se osi varijacije detaljnije obrađuju u najopsežnijem poglavlju pod nazivom *Il raggio e i campi di azione della sociolinguistica* (str. 91–173). Polazeći od vlastite arhitekture talijanskog jezika (usp. Gaetano Berruto, *Sociolinguistica dell'italiano contemporaneo*, Carocci, Roma, 1987.), autor govo-

ri o sektorijalnim jezicima, te o odnosu sociolingvistike i računalno posredovane komunikacije (elektronička pošta, chat). Kroz jezik mladih i jezik žena Berruto se nadalje usredotočuje na dijastratijske varijacije dobi i spola, kao dva sociodemografska faktora koji na zanimljive načine koreliraju s jezičnim ponašanjem govornika. Slijede stranice o jezičnom repertoriju neke zajednice, o višejezičnosti i jezičnim dodirima, te o manjinskim jezicima. U ovome je poglavlju nadalje riječ o odnosu sociolingvistike i obrazovanja, nakon čega se analizom govornih činova dočarava sprega sociolingvistike i pragmatike. Berruto zaključuje kako se jezik može promatrati kroz sociolingvističku perspektivu kao jedno od sredstava putem kojih je moguće iščitati svijet u kojem živimo i odnose koje uspostavljamo s drugima.

Riječ je o kratkom, ali vrlo čitkom i zanimljivom uvodu u sociolingvističku problematiku.

Ivana Jerolimov

Prendre à témoin: Une étude linguistique

[Collection »Les chemins du discours«]
Mirna Velčić–Canivez, Ophrys, Paris, 2006. – IX + 237 str.

Nakon velikog broja znanstvenih članaka i studija objavljenih tijekom posljednjih petnaestak godina u zbornicima i periodici na francuskom i engleskom jeziku, u svibnju je iz tiska izašla prva knjiga Mirne Velčić–Canivez na francuskom pod naslovom *Prendre à témoin: Une étude linguistique* [Svjedok u potrazi za svojim sugovornikom].

Osim dva »rubna« dijela – uvodnog »Introduction. Le témoignage et l'indicible« [»Uvod. Svjedočenje i problem neiskazivosti«] i zaključnog poglavlja »Conclusion. Le mode témoin entre acte et récit« [»Zaključak. Svjedočenje iz-

među čina i pripovjednog teksta«] – knjiga *Prendre à témoin* je komponirana od četiri središnja poglavlja. U prvome »Problèmes et hypothèses« [»Problematiziranje predmeta istraživanja i radne hipoteze«] (11–39) razmatraju se pitanje referencije i važnost karakteristika slušatelja. Također se daje pregled korpusa i naznaka za smjernice lingvističkih istraživanja na primjeru analize osobne zamjenice *ils (oni)* bez antecedenta, zatim na primjeru analize pokaznih zamjenica *i/ili* pridjeva, te kroz glagolska vremena u diskursu svjedočenja (konkurentnost iskazivanja prošlosti prostim i složenim glagolskim vremenima).

Drugi dio »Le pronom *ils* sans antécédent. Faits et expériences« [»Zamjenica *ils* (*oni*) bez antecedenta. Činjenice i (osobna) iskustva«] (41–85) bavi se usporedbom tzv. kolektivnog i diskursnog *oni*. Sučeljavanje se temelji, između ostalog, na razlikama u tipovima predikata: kolektivno *oni* u vezi je s glagolima zbivanja, dok se diskursno *oni* u činu svjedočenja kombinira najčešće s glagolima koji izražavaju stanja. Poglavlje završava osvrtom na pojavu anaforičnosti i »pseudoanaforičnosti«.

U trećem dijelu »Les expressions démonstratives à relative en mention première: les expériences entres évidences et pseudo-narrations« [»Pokazni iskazi s relativnom rečenicom bez prethodno izrečenog antecedenta: očigledna i kvazipripovjedna iskustva«] (87–134) autorica se bavi ulogom agentivnosti, pitanjem relativne rečenice unutar pokazne nominalne grupe: *ti/oni N koji/što P* (npr. *ti ljudi koji su ostali bez ica, onaj mladić koji nam je otvorio vrata*).

Četvrti dio »Les temps du témoin: le passé composé et le passé simple en alternance avec l'imparfait« [»Prošla glagolska vremena u svjedočenju«] (135–206) započinje problematiziranjem žanra, opservacijama o temi distinkcije između vremena *akta* i vremena *teksta*, zatim o temi prepletanja aspektualnih i temporalnih vrijednosti triju prošlih glagolskih vremena, ali i pojmom kontinuiteta, vremenskom linearizacijom i alterniranjem glagolskih vremena; također su dane opaske o tematskome diskontinuitetu u tekstu, kao i o diskontinuitetu autobiografskog subjekta. U zaključnom poglavlju autorica predlaže interpretaciju svjedočenja kao »modus iskazivanja«, temeljenog na specifičnom odnosu među sugovornicima, i sumira činjenice iznesene u knjizi.

Mirna Velčić-Canivez, lingvistica iz Zagreba, već više od jednoga desetljeća živi u Francuskoj i predaje lingvistiku na Sveučilištu u Lilleu (Département Information & Communication). I u najnovijoj knjizi usredotočena je na

proučavanje lingvistike diskursa: u prvoj *Uvod u lingvistiku teksta* (Zagreb, 1987) predložila je »model analize jezičnih pojava uz pomoć kojega se prevladavaju ograničenja formalno-jezičnog i gramatičkog pristupa«, a u drugoj knjizi – *Otisak priče: intertekstualno proučavanje autobiografije* (Zagreb, 1991) pozornost je usmjerila na dijalogizam među autobiografskim tekstovima, tj. »medutekstnim prostorima«. Knjigama Mirne Velčić na hrvatskome često se i veoma rado vraćam, jer su tako koncipirane da ih je moguće jasno sagledati u njihovoj cjelovitosti, uobličivosti i punoći. S druge strane, razmišljanja, opažanja i zaključci ove autorice razbudujući su, intrigantni i inteligentni. I napokon, uranjanje u inspirativne, prekrasno napisane knjige Mirne Velčić slični uranjanju u pitku jezersku vodu, kada nije moguće razaznati je li ljepši pogled na dno ili pogled van, kada se svjetlost prelama kroz vodu, i doživljaj »stvarnoga« svijeta dobije nešto drugačiji izgled, dimenzije i, čini se, svojstva.

U knjizi *Prendre à témoin*, proširujući područje proučavanja i interesa, autorica uspješno nastavlja i unapređuje svoja ranija istraživanja. Postoji u najmanju ruku dvostruka opasnost da ocjenu knjige utemeljim na osobnome dojmu umjesto na činjeničnoj evaluaciji (za kakve se u načelu i zalažem): prvenstveno, moguće je da bitni teorijsko-metodološki aspekti knjige ostanu neizrečeni; a drugo (i manje bitno!) jest to da bih nad vlastitu kritičku poziciju mogao natkriliti auru pátosa. Istodobno, međutim, vjerujem da bi upravo iskreno napisan tekst mogao biti pravi pokretački motiv da se knjiga *Prendre à témoin* prevede na hrvatski. Ne učini li to Mirna Velčić-Canivez, učinit će, nadam se, netko od profesionalnih prevoditelj(ica). To će knjigu učiniti dostupnijom širem auditoriju u autoričnoj matičnoj i drugim srednjoeuropskim jezičnim sredinama, gdje – što pouzdano znam – ima mnogo onih koji/e cijene i visoko vrednuju znanstvenu djelatnost ove autorice.

Aleksandar Čarapić

Mediating Ideology in Text and Image: Ten critical studies

Inger Lassen, Jeanne Strunck, Torben Vestergaard (eds.)

[Discourse Approaches to Politics, Society and Culture, vol. 18]

John Benjamins, Amsterdam and Philadelphia, 2006. – XII + 254 str.

Jedan je od glavnih ciljeva zbornika *Mediating Ideology in Text and Image: Ten critical studies* [Posredovanje ideologije u tekstu i slici:

deset kritičkih studija] primjena analitičkoga pristupa općepoznatog kao multimodalna analiza diskursa, koji podrazumijeva kombiniranu

analizu teksta i slike. Zbornik predstavlja udruženi napor deset autor(ic)a u istraživanju nekih ideoloških procesa u masovnim medijima, čiji je zajednički cilj ustanoviti kako ti procesi mogu utjecati na uvjerenja čitatelj(ic)a o svijetu. Ideologija je osnovni provodni motiv koji se provlači kroz sve studije. U njima je pokazano kako ideologija, implicitno ili eksplicitno, može služiti kao sredstvo pomoću kojega se uspostavljaju veze među članovima određene društvene skupine.

Nakon »Proslova« Inger Lassen, jedne od priređivačica zbornika, slijedi drugi uvodni tekst, čija je autorica Ruth Wodak, a u kojemu se – diskusijom o nekim od središnjih pojmova u zborniku, kao što su multimodalnost, rekonstrukcija, kritička analiza, ideologija, pozicioniranje u dijalogu itd. – nudi pregled kojim se rasvjetljava teorijsko područje CDA. Studije su u knjizi rasporedene u dva tematska dijela. Priloge za prvi dio »Media constructions of meaning: Rhetorical strategies and intersubjective positioning« [»Konstruiranje značenja u medijima: retoričke strategije i intersubjektivno pozicioniranje«] napisali su F. Caviglia, N. Fairclough, P. Haddington, I. Lassen i P. R. R. White. Riječ je o tekstovima usmjerenim ka proučavanju retoričkih strategija koje se upotrebljavaju u procesima konstruiranja značenja u različitim tipovima masovnih medija. U drugi je dio »Resemiotized meaning: Analyzing images and ideologies« [»Preoblikovano značenje: analiza slika i ideologija«] također uključeno pet studija koje potpisuju J. L. Cross, D. Economou, A. Horsbol, K. K. Kostoudis i H. Rahm. U studijama u drugome dijelu pokazano je kako se kombiniranom analizom teksta i

slike može pridonijeti boljem razumijevanju ideologiziranih procesa utemeljenih na multimodalnim resursima. U svojem pristupu multimodalnoj analizi diskursa, neki/e od autor(ic)a razmatraju multimodalnost kao krucijalnu za razrješenje ambigvitnosti koja je često rezultat monomodalne semioze, dok su drugi/e prošli/e »srednje rješenje« između teksta i slike, služeći se različitim oblicima ilustracije i vizualizacije podataka, kao što su tablice, dijagrami, grafikoni i modeli, koji pomažu u posredovanju značenja.

Uz nekoliko iznimaka za koje takva napomena ne vrijedi, I. Lassen je, čini se, točno zamijetila da »dok se o ideologiji naširoko raspravljalo u CDA literaturi, uložila interakcije između teksta i slike u produbljivanju ideoloških stavova do sada nije poklanjana dovoljna pozornost«. Stoga, svi prilozi u zborniku ističu važnost onoga što se naziva *multipliciranje* značenja, što zapravo nudi kombiniranje teksta i vizualnog, te ovaj zbornik doprinosi premošćenju jaza u multimodalnoj analizi ideologije. U svih deset studija predstavljena je kritička perspektiva ideoloških procesa upotrebom velikog broja različitih analitičkih metoda... Gledano u cjelini, studije sadrže mnoštvo različitih glasova koji se katkada preklapaju, a katkada je prioritet dan individualnom. Stoga se čini da je cilj priređivač(ic)a zbornika da realiziraju kako foniju značenjskih konstrukcija i analitičkih interpretacija u cijelosti ispunjen. Valja još dodati da su studije napisane jasnim jezikom i na dopadljiv način, što je dodatni razlog da se, mimo zanimljivih i vrijednih rezultata istraživanja, doista uživa u njihovome čitanju.

Aleksandar Čarapić

Reviewing Linguistic Thought: Converging Trends for 21st Century

Sophia Marmaridou, Kiki Nikiforidou, Eleni Antonoulou (eds.)

[Trends in Linguistics: Studies and Monographs, vol. 161]

Mouton de Gruyter, Berlin, New York 2005. – xii + 436 str.

Zbornikom *Reviewing Linguistic Thought: Converging Trends for 21st Century* [Pregled lingvističke misli: trendovi približavanja za 21. stoljeće] obuhvaćeno je 16 izabranih studija, čija su skraćena priopćenja prvi put pročitana na konferenciji u Ateni, održanoj u svibnju 2002. godine. Osim uvodne studije, u kojoj je predstavljena teorijska pozadina trenda približavanja, pojedinačne su studije organizirane u pet

tematskih cjelina, a svaki dio započinje teorijskim proslavom iz pera priređivačica knjige.

Prvim su dijelom *Relaxing level boundaries* [Omekšavanje granica među razinama] obuhvaćene tri studije u kojima se propituje izvodljivost održavanja oštrog granica među tradicionalno shvaćenim jezičnim razinama u analizi i decidirano se napušta generativistička paradigma. Sve studije u zborniku oslanjaju se na teo-

rijska stajališta i dostignuća kognitivne lingvističke, a uvodna bilješka u prvi dio daje pregled osnovnih principa te discipline i objašnjava načine koji je dovode u vezu s trima studijama u prvome dijelu. Tri studije u drugome dijelu – *Focusing on level interaction* [Usredotočenost na interakcijsku razinu] – bave se interakcijom na različitim razinama, a osobito u domeni semantike i pragmatike, pretpostavljajući da granice među razinama nisu stroge i oštre; npr. teorija reprezentacije diskursa (eng. *Discourse Representation Theory*), kao teorijski okvir koji se bavi semantikom, u čvrstoj je sprezi s pragmatikom.

Treći dio *Drawing on different theories* [Približavanje različitih teorija] oslanja se na različite teorijske pristupe analizi jezika. Izvodljivost takvih pristupa počiva na labavljenju oštrih dihotomija u modelima glavnoga toka lingvističke analize. U četirima studijama u ovom dijelu grajsovska i neograjsovska pragmatika, Hallidayev funkcionalizam i kognitivna lingvistika približuju se, ali i dopunjuju jedna drugu u objašnjavanju i analizi različitih skupina podataka. U četvrtome dijelu *Exploring field of interaction* [Istraživanje polja interakcije] ističe se važnost interdisciplinarnih perspektive u svima četirima studijama u kojima se istodobno promatraju psihološki i socijalni as-

pekti jezičnoga fenomena. Privatni i javni aspekti ljudskog jezika su temeljno proučeni u odnosu na probleme povijesti jezika i jezične promjene, bilingvizma i uljudnosti, ilustrirajući tako jedan od postojećih trendova u suvremenoj lingvistici. Dvije studije u posljednjem, petome dijelu – *Interdisciplinary perspectives on modularity* [Interdisciplinarni aspekti modularnosti] – također su okrenute interdisciplinarnosti, njegujući modularni pristup proučavanju jezika, s naglaskom na teoriji relevantnosti (RT), istodobno ističući važnost kognitivne znanosti i eksperimentalne psiholingvistike.

Studije u zborniku potvrđuju ishodišnu pretpostavku o uspostavljenoj interakciji među različitim lingvističkim školama. U zborniku su uključeni radovi znanstvenica i znanstvenika iz Belgije, Engleske, Grčke, Izraela, Nizozemske, Njemačke i SAD-a. Iako kvaliteta pojedinačnih studija varira, što je neizbježno kada je riječ o zborniku, knjiga je odlično koncipirana i, kao cjelina, čvrsta je i koherentna, te daje doista odličan uvid u najsuvremenija kretanja u lingvistici. Istodobno, knjizi – ne samo po vrijednosti studije već i samom njezinom nazočnosti – izniman šarm i, dakako, težinu daje prilog Deirdre Wilson, suautorice RT okvira. Ukratko, zainteresiranima za suvremena kretanja u lingvistici ovaj će zbornik nesumnjivo koristiti.

Aleksandar Čarapić

Discourse Markers Across Languages

Dirk Siepmann, Routledge, Taylor & Francis Group, London 2005. – 357 str.

Knjiga *Discourse Markers Across Languages: A contrastive study of second-level discourse markers with implications for general and pedagogic lexicography* [Diskursna obilježja u jezicima: kontrastivna studija o diskursnim obilježjima drugog stupnja u izvornim i neizvornim tekstovima za namjenu u općoj i pedagoškoj leksikografiji], čiji je autor D. Siepmann, predavač na Sveučilištu Siegen, Njemačka, kombinira teorijske modele lingvistike diskursa i korpusne lingvistike, kako bi proučio čvrsto ustaljene višečlane jedinice diskursa slične frazemima, a kojima se, po njegovu mišljenju, nije poklanjala dovoljna znanstvena pažnja. Knjiga se sastoji od dva dijela. Prvi dio *Linguistic considerations* [Lingvistička razmatranja] ima dva cilja: prvi je ustanoviti taksonomije diskursnih obilježja konstituiranih od višečlanih jedinica (eng. *multi-word*) ili, kako ih au-

tor zove, »diskursnih obilježja drugog stupnja« (eng. »second-level discourse markers«; u daljem tekstu SLDMs) u engleskom, francuskom i njemačkom jeziku; drugi cilj je kontrastivna analiza uporabe SLDMs u suvremenim tekstovima. Autor je, naime, uočio da se u akademskim člancima, udžbenicima i novinama ponavljaju posebne višečlane jedinice diskursa, kakvi su frazeologizirani primjeri u engleskom jeziku tipa *it is argued that, it is a fair guess that, ili the same goes for, itd.*, što ga je potaknulo da započne s istraživanjem. U općelingvističkoj literaturi se smatra da je »osnovna funkcija diskursnih obilježja upozoravanje na raznovrsnost karakteristika strukture diskursa (...) i signaliziranje strukturnoga ustrojstva diskursa« (Lenk 1997: 2; v. Schiffrin 2003). Siepmann daje radnu definiciju SLDMs po kojoj su to jedinice diskursa koje podrazumijevaju »sre-

dnje učestale ustaljene izričaje (klauze ili sintagme, prim. A. Č.) ili kolokacije konstituirane od dvije ili više tiskanih riječi, a koje funkcioniraju kao odjelita diskursna jedinica. Njihova funkcija je da olakšaju proces interpretiranja relacija koherentnosti među elementima, sekvencijama i segmentima teksta i/ili aspektima komunikacijske situacije« (str. 52). U knjizi je dan pregled sintaktičkih realizacija SLDMs. Autor pokušava ustanoviti sve njihove funkcije sa semantičkog, pragmatičkog i leksikografskog aspekta i upozoriti na probleme koji proizlaze iz prevođenja triju predloženih funkcionalnih kategorija: 1. *exemplifiers*, 2. *reformulators* i *resumers*, i 3. *inferreds*. Postoji očigledna analogija Siepmannove taksonomije s onom koju je za konektore predložila M. Velčić-Canivez još 80-ih godina 20. stoljeća, npr. *exemplifiers: eksplikativni, resumers i inferreds: konkluzivni*, itd. (Usp. Velčić 1987: 55–108).

Drugi dio Siepmannove knjige – *A contrastive interlanguage analysis with implications for dictionary making* [Kontrastivna međujezična analiza s implikacijama za potrebe izrade rječnika] ima za cilj analizu korpusa kojim su obuhvaćeni tekstovi na engleskome jeziku, ali koje

su pisali znanstvenici i studenti, izvorni govornici njemačkog jezika, kao i manji broj profesionalno prevedenih tekstova. Siepmann je izveo zaključak, uspoređujući uporabu SLDMs kod spomenutih grupa s uporabom kod izvornih govornika, da je »neprirodno« pisanje na drugom jeziku rezultiralo mnogobrojnim greškama i neuobičajenom učestalošću ponavljanja pojedinih jedinica. Dodatna analiza leksikografskih implikacija vodi k pretpostavci opće nužnosti leksikografskog tretmana SLDMs kao takvih, ali i izrade rječnika u pedagoške svrhe.

Knjiga *Discourse Markers Across Languages* Dirka Siepmana uspješno demonstrira kombiniranje korpusne lingvistike i lingvistike diskursa u kontrastivnoj analizi koja, pored zanimljivo utemeljene metodologije i izvedenih zaključaka, nameće pitanja i daje smjernice koje bi mogle biti relevantne za buduća istraživanja u ovom području, kao što su npr. detaljnija analiza i klasifikacija SLDMs, proširenje istraživanja na materijal drugih jezika, proučavanje u (raz)govornom jeziku koje bi, dakako, zahtijevalo posve drugačiji pristup, zatim njihovu uporabu u pisanju na stranom jeziku, itd.

Aleksandar Čarapić

Literatura

Lenk, Uta (1997): »Pragmatic particles«. U: Verschueren, J., J. Östmann, J. Blommaert, & C. Bulcaen, *Handbook of Pragmatics*. Amsterdam: John Benjamins. 1–17.

Velčić, Mirna (1987): *Uvod u lingvistiku teksta*. Zagreb: Školska knjiga.

Schiffrin, Deborah (2003²): »Discourse Markers«. U: Schiffrin, D., D. Tannen & H. Hamilton, *The Handbook of Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell. 54–75.

Jan Blommaert: *Discourse: A Critical Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press [Key Topics in Sociolinguistics], 2005., str. 299.

Knjiga *Discourse: A Critical Introduction* [Uvod u kritičko proučavanje diskursa] Jana Blommearta ima namjeru ponuditi prijedlog novog teorijskog okvira za kritičko promišljanje o diskursu i analizu diskursa. Stoga, na početku valja istaknuti da se, po autorovu mišljenju, kritička analiza diskursa (CDA) ne bi smjela poistovjećivati s analizom diskursa koja je reakcija *samo* na moć... Opće je, naime, mjesto da se izjednačuju »kritički pristupi« s »pristupima koji kritiziraju moć«. U ovoj knjizi se inzistira na preciznosti i sugerira se da bi se trebalo usredotočiti na analizu *učinaka* moći, kao i onoga što je posljedica moći, te onoga što moć *čini* pojedincima, grupama i društvima, ali

i *kako* se taj utjecaj, na kraju, realizira. Najdublji učinak moći jest *nejednakost*, jer moć diferencira i izabire, uključuje i isključuje. Analiza tih učinaka istodobno je analiza uvjeta za moć, tj. onoga čime se moć služi da bi organizirala režime moći u pojedinačnim društvima. Ipak, u fokusu pažnje istraživanja je jezik, kao jedan od sastavnih elemenata u procesu stjecanja moći, što rezultira oblicima nejednakosti, održavajući ih u isto vrijeme; pažnja je usmjerena, također, i na to kako diskurs može biti ili postati opravdan objekt analize, koji ima bitnu ulogu u razumijevanju širih aspekata među odnosima moći. Na početku knjige dan je veliki broj različitih pristupa definiraju

i proučavanju diskursa, da bi se autor, konačno, opredijelio za vlastitu definiciju: »Za mene« – kaže on – »diskurs obuhvaća sve oblike osmišljene semiotičke ljudske aktivnosti videne u njihovoj sprezi sa socijalnim, kulturnim i povijesnim obrascima i razvicima uporabe« (str. 3).

Knjiga *Discourse: A Critical Introduction* sastoji se od devet poglavlja i počinje općim pregledom osnovnih principa, krećući se dalje k ispitivanju metoda i teorija unutar CDA. Svako od poglavlja sastoji se od više modularnih sekcija. Knjiga pokriva raznolika područja kao što su tekst i kontekst, jezik i nejednakost, izbor i determinacija, historija i proces, ideologija i identitet. U knjizi se neprestano insistira na nužnosti interdisciplinarnog proučavanja diskursa, što je inspirirano Hymesovim promišljanjima. S tim u vezi, Blommaert zaključuje sljedeće: »Duboko sam uvjeren da je istinski intelektualni izazov za analizu diskursa upravo u tome da preuredi okvir svoje discipline u permanentnom procesu samokritičnosti, koja se temelji na promatranjima načina u okviru kojeg se naš predmet proučavanja (tj. diskurs,

prim. A. Č.) mijenja i promjena koje on izaziva« (238).

Pored toga što predstavlja iznimno studiozan, dobro napisan i jasan uvod u proučavanje diskursa s aspekta CDA, Blommaertova knjiga je vrijedna pažnje, jer pokušava proširiti kritičko proučavanje diskursa na novu domenu uporabe jezika – globalizirani svijet, istodobno dokazujući da je uloga koju kontekst ima u metodologiji CDA mnogo veći. Drugačije rečeno, sve dok svijet teži globaliziranju, nemoguće je ne složiti se s ovim autorom koji tvrdi da globalizirani svijet stvara situacije u kojima pojedinci i institucije predstavljaju različite nacionalne, sociokulturne pozadine koje su uključene u komunikativne događaje. Vrijedno je spomenuti i to da je po njemu pojam konteksta u suvremenoj CDA ograničen, zato što se previdaju modaliteti produkcije i cirkuliranja diskursa.

Kao jednu od preporuka za ovu knjigu moguće je navesti podatak da je T. A. van Dijk nedavno sastavio popis naslova, koji su osnovna literatura za uvod u proučavanje CDA, gdje je knjiga *Discourse: A Critical Introduction* Jana Blommearta bila uvrštena kao prva na listi, i to još prije nego je izašla iz tiska.

Aleksandar Čarapić

Stefano Traini

Le due vie della semiotica. Teorie strutturali e interpretative Bompiani, Milano 2006. – str. 370

U seriji *Strumenti Bompiani* koju uređuje u našoj znanstvenoj zajednici vjerojatno najpoznatiji talijanski semiotičar Umberto Eco početkom je godine objelodanjena druga knjiga Stefana Trainija. Dok se u svojoj prvoj knjizi objavljenoj 2001. godine ovaj autor bavio specifičnijom i užom temom – semiotičkim i lingvističkim problemima konotacije, u novome se djelu posvetio preglednom (didaktičkom), ali i originalnom prikazu dvaju smjerova u kojima se kretala semiotika u XX. stoljeću. U njezinu je stoljetnom razvoju izdvojio dva puta na kojima je ova disciplina artikulirala različite teorije, istraživala raznolike teme, kritički preispitivala stare spoznaje, oblikovala nove, te ispitivala svoje znanstvene mogućnosti, spoznajne obrate, granice i prelamanja sa srodnim disciplinama: riječ je o strukturalnoj semiotici s jedne strane, te interpretativnoj semiotici s druge strane. Na svakom je od ovih putova izdvojio niz različitih autor(ice) koji su, nastavljajući se ili se odmičući jedan od drugoga, pridonijeli to-

mu razvoju. Također, u ovim je dvjema strujama osim »pravih« i »glavnih« semiotičara spominjao i lingviste, antropologe, psihologe, epistemologe, filozofe i ostale teoretičare i analitičare koji proučavaju mehanizme značenja i komunikacije, jer su semiotičke metode analiza značenjskih sustava rezultat kompleksnih interdisciplinarnih prožimanja i jedino tako mogu biti obuhvaćene u svojoj punini.

Temeljna se razlika između ovih dviju struja može pronaći u činjenici da (kognitivno)–interpretativna semiotika proučava semiozu, krug koji polazi od izvanjske stvarnosti i ima svoj oslonac u znakovima koji stvaraju interpretante – pita se o tome kako pripisujemo značenje svijetu i postavlja »tumača« u središte procesa konstrukcije značenja, dok strukturalna semiotika za svoj predmet ima značenje određeno kao sustav sukladnosti između plana izraza i plana sadržaja, te na taj način proučava sustave i procese označavanja usredotočujući se na značenja različitih tekstova.

Posvetivši se najprije tradiciji strukturalne semiotike, Traini je u prvome dijelu knjige kronološki izložio njezin znanstveni put krećući se od F. de Saussurea kao osnivača strukturalne semiologije, preko L. Hjelmsleva i njegovih temeljitih i sustavnih odredaba mnogih semiotičkih pojmova, te R. Barthesa i njegove semiologije kao društvene kritike, do A. J. Greimasa i njegove detaljne razrade generativne putanje značenja. Nakon tih četiriju poglavlja slijedi poglavlje u kojem se Traini osvrće na tri sasvim recentna izdanka greimasovske generativne semiotike: sociosemiotiku i njezina raslojavanja, semiotiku estezije, te problematiku tijela i tjelesnosti.

Drugi je dio svoje knjige autor posvetio ispitivanju interpretativne semiotike. Njezini se korijeni nalaze u pragmatizmu Ch. S. Peircea: njegova se semiotika može odrediti kao kognitivna utoliko što se temelji na teoriji spoznaje i sa svoje ju strane ograničava; uz to, bitno je inzistiranje na abdukciji, kao i pojmovi znaka, predmeta i interpretanta, a zatim trijadna klasifikacija znakova. Uz Peirceovo se ime na ovo-

me semiotičkom putu izdvaja U. Eco sa svojim enciklopedijskim modelom i idejom interpretativne kooperacije. Posljednje poglavlje u ovome dijelu posvećeno je semantičkoj teoriji P. Violi koja počiva na pretpostavci da jezik, a time i njegova značenjska komponenta, imaju svoje korijene u ljudskom iskustvu.

Autoru bi se moglo prigovoriti da je zanemario mnoge bitne struje suvremene semiotike predstavljene nešto klasičnijim autorima poput, primjerice, J. Lotmana, Th. Sebeoka, M. Hallidaya, ili sasvim recentnim autori(ca)ma, poput G. Kressa, S. Petrilli, P. Calefata, no kako je i sam napomenuo u predgovoru, njegova namjera nije bila napisati iscrpnu knjigu o dvadesetostoljetnoj semiotici. Pošavši od dvaju utemeljitelja znanosti o znakovima, Stefano je Traini napisao čitku, zanimljivu i korisnu knjigu, bogatu podacima i osobnim promišljanjima, te opremljenu ekstenzivnim popisom literature, koja i stručnjacima i znatiželjnicima može omogućiti užitek dubokog uranjanja u svijet ove fascinantne discipline.

Mislava Bertoša

Gunther Kress & Theo van Leeuwen

Reading Images. The Grammar of Visual Design Routledge, Oxon 2006. – str. XV + 291

Riječ je o drugom, izmijenjenom i dopunjeno izdanju istoimene knjige dvojice autora iz 1996. godine. Kako i sam podnaslov kazuje, djelo je usredotočeno na vizualne strukture ili »gramatiku« vizualnoga dizajna, u prvome redu boju, perspektivu, okvir i kompoziciju s pomoću kojih slike komuniciraju značenja. U odnosu prema prvome izdanju nadopunjena je novim podacima o boji i pokretnim slikama, o internetskim stranicama i slikama na internetu, raspravama o slikama i njihovoj upotrebi kroz povijest, kao i promišljanjima o budućnosti vizualne komunikacije.

Knjiga je napisana iz kritičke perspektive (jedan je od autora krajem sedamdesetih godina prošloga stoljeća bio u skupini znanstvenika koji su razvijali tzv. kritičku lingvistiku) i preuzima mnoge teze kritičke analize diskursa, no proširuje fokus s verbalnog jezika na ostale sustave označivanja. Kako sami autori kažu u Uvodu, svoju knjigu prvenstveno vide »kao doprinos proširenoj kritičkoj analizi diskursa« (str. 14), jer se do sada CDA usredotočivala samo na verbalni jezik zapostavljajući

ostale semiotičke načine na koje je konstruirano i prenošeno značenje.

Sastavljena je od Uvoda i devet poglavlja. Prvo poglavlje naslovljeno je *The semiotic landscape: language and visual communication* i u njemu Kress i van Leeuwen, povezujući jezik s vizualnim načinima komuniciranja značenja, izlažu svoju teoriju komunikacije kroz prizmu socijalne semiotike. Drugo (*Narrative representations: designing social action*) i treće poglavlje (*Conceptual representation: designing social constructs*) bave se uzorcima reprezentacije koje omogućuje »gramatika vizualnog dizajna« i, analogno, načinima na koje ljudska bića mogu vizualno uobličivati vlastita iskustva. Četvrto (*Representation and interaction: designing the position of the viewer*) i peto poglavlje (*Modality: designing models of reality*) posvećeno je propitivanju uzoraka interakcije, koji su također omogućeni ovom »gramatikom«, ispitivanju komunikacije s pomoću nje i odnosom između stvaratelja i primatelja (promatrača) vizualnih tekstova. Šesto poglavlje (*The meaning of composition*) govori o tekstualnoj funkciji, o načinu

na koji reprezentacije i komunikacijski činovi objedinjuju u jedinstvene značenjske cjeline. Sedmo poglavlje (*Materiality and meaning*) ispituje materijalnost vizualnih znakova (papir, kompjutorski ekran, platno itd.) koji također utječu na konstrukciju cjelokupnoga značenja vizualnih tekstova. Osmo poglavlje (*The third dimension*) proširuje istraživanje na trodimenzionalne vizualne tekstove i pokretne slike, a u njemu autori, na tragu pionirskih vorfijanskih teza, zaključuju da postoji Zapadna »gramatika vizualnog dizajna«, Zapadna »gramatika pokretne slike«, podjednako vidljiva u skul-

pturi, trodimenzionalnim znanstvenim tekstovima i dječjim igračkama. Zaključno je poglavlje, *Colorful thoughts (a postscript)* zapravo kratko promišljanje ideja izloženih u ovoj knjizi.

Knjiga je napisana pregledno i jasno, obogaćena je brojnim vizualnim primjerima, od dječjih crteža do udžbeničkih ilustracija, od novinskih fotografija do umjetničkih slika, kao i dječjih igračaka, skulptura i internetskih stranica, a obogaćena je popisom literature za daljnje istraživanje ovog interesantnog i aktualnog područja.

Mislava Bertoša